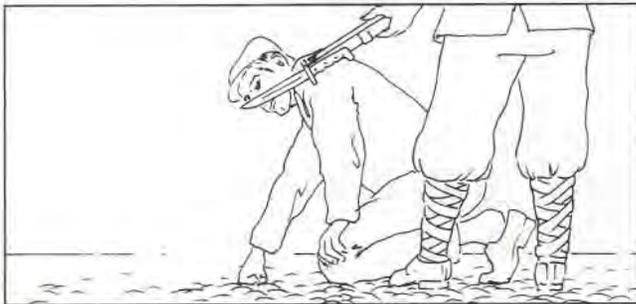

Nederweert van zwart-geel-rood naar rood-wit-blauw

Politiek en recht in 1838/1839

door
Emile Haanen

In 1989 was het 150 jaar geleden dat de provincie Limburg werd gedeeld. Het oostelijke deel, het tegenwoordige Nederlands Limburg, werd door België overgedragen aan Nederland. Met uitzondering van Maastricht dat onder Nederlands bestuur was gebleven. De overdracht geschiedde op grond van het scheidingstractaat dat op 19 april 1839 te Londen werd ondertekend.

Om een beter inzicht te krijgen in de beweegredenen van de Nederweertenaars, die zich verzetten tegen de overgang van hun gemeente van het ene naar het andere land, is het nodig om iets te vertellen over achtergronden van de opdeling van Limburg. Na amper vijftien jaar eenheid tussen de Noordelijke en de Zuidelijke Nederlanden begon in Brussel in augustus 1830 een opstand tegen het autoritaire bewind van koning Willem I van Oranje-Nassau. Spoedig groeide de opstand uit tot een revolutie, die alle zuidelijke provinciën van het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden in haar greep kreeg. Ook Limburg, dat in zijn geheel tot het Zuiden werd gerekend, deed aan de opstand mee.

De onafhankelijkheid van de nieuwe, liberaal getinte staat België werd uitgeroepen en door de grote Europese mogendheden erkend. België werd een land met een grote politieke vrijheid, een gematigd belastingklimaat en het bracht de kerkelijke problemen tot een oplossing.¹⁾

Probleem was slechts de boedelscheiding tussen het

Noorden en het Zuiden. Voor het Land van Weert, dat sedert mensenheugenis tot de Zuidelijke Nederlanden of België behoorde, was de regeling waar de nieuwe grens tussen Nederland en België zou komen te liggen, van eminent belang.

Op 26 juni 1831 werd door de mogendheden, te weten Engeland, Frankrijk, Pruisen, Oostenrijk en Rusland, een concept-scheidingsverdrag gepresenteerd, bekend als de XVIII Artikelen. België accepteerde in principe deze regeling, eenzijdig ervan uitgaande dat het Land van Weert als oud-Belgisch gebied bij de definitieve regeling in ieder geval Belgisch zou blijven.²⁾

Nederland verwierp de XVIII artikelen en begon de Tiendaagse Veldtocht. Deze veldtocht leidde ertoe dat de mogendheden in Londen bijeenkwamen en op 14 oktober 1831 een voor Nederland gunstiger regeling presenteerden: de XXIV Artikelen.

België in de periode 1830-1839.

Het voorstel tot scheiding: de XXIV Artikelen

De grens die toen werd voorgesteld, is identiek met de huidige grens tussen Belgisch en Nederlands Limburg. Het Land van Weert, waartoe Nederweert behoort, werd dus zonder pardon toebedeeld aan Nederland. België aanvaardde met tegenzin het dictaat van de mogendheden. Met de wil van de bevolking werd in die dagen zeker geen rekening gehouden.

Omdat koning Willem I niet instemde met de voorgelegde regeling, bleef Nederweert onder Belgisch bestuur. Leopold I van Saksen-Coburg-Gotha werd de nieuwe Belgische koning. Zeven jaar later, op 4 maart 1838, ging Willem I eindelijk overstag en accepteerde hij de voorstellen. Maar nu ging België niet meer akkoord met de XXIV Artikelen; het wenste Limburg en ook Luxemburg in zijn geheel te behouden. Met andere woorden de status quo te handhaven. Hoezeer België ook probeerde de scheidingsvoorwaarden te veranderen, de mogendheden weigerden hierin mee te gaan. Zij bleven onwrikbaar. Ook pogingen om Limburg dan maar te kopen, liepen op niets uit.

Dit betekende dat onze gemeente, evenals de helft van Limburg, na ruim acht jaar met tevredenheid tot het Belgische staatsverband te hebben behoord, alsnog overgeheveld zou worden naar een land waarmee het geen of nauwelijks affiniteit had. Dit moest tot protest leiden.

Met name het gedeelte van Limburg dat van België zou worden afgescheiden, kwam in beweging. De Hollandse overheid in Maastricht zat niet stil en legde een grote belangstelling aan de dag voor politieke manifestaties in het toekomstige Nederlands-Limburg. Acties zoals het uitsteken van de oproervlag, waarmee de Belgische vlag werd bedoeld, en het organiseren van petitieën werden nauwlettend gevolgd.³⁾ De personen in dat gebied, die een voortrekkersrol vervulden in het organiseren van dit soort pro-Belgische demonstraties werden genoteerd. Op verzoek van de gouverneur in Maastricht, gaf de procureur-crimineel⁴⁾ opdracht aan kapitein Hennequin, belast met de algemene politie in Maastricht om lijsten aan te leggen.⁵⁾ Na de inbezitneming van Limburg door Holland konden deze lijsten dan gebruikt worden om de politieke betrouwbaarheid van de Limburgse gezagsdragers te controleren.

Het Nederweerder protest tegen de XXIV Artikelen

Een van de meest geslaagde acties die in het Limburgse georganiseerd werden tot behoud van (Oost-)Limburg binnen het Belgische staatsverband, was de petitiebeweging. Een waar bombardement van petitieën daalde neer op de hoofden van de Brusselse parlementariërs. Meer dan 73 Oostlimburgse gemeenten namen er aan deel.⁶⁾

Wat stond er eigenlijk in?

De kern van de zaak was, dat de gemeenteraden vroegen om hun gemeente niet aan Holland af te staan. Vele raden tekenden een standaard-petitie. In een klein aantal plaatsen bleef het ondertekenen niet beperkt tot

de leden van de raad, maar werd de bevolking erbij betrokken. Zo ook in Nederweert.

Wie initieerde deze actie?

Op 2 mei 1838 publiceerde het liberale "Journal de Liège" en op 3 mei 1838 het Brusselse blad "l'Indépendant", eveneens van liberale strekking, een oproep van volksvertegenwoordigers aan de inwoners van Limburg en Luxemburg. Hierin wordt op hun medewerking gerekend om de XXIV Artikelen van tafel te krijgen. Een van de ondertekenaars van deze proclamatie is de Weerder burgemeester, tevens lid van de Kamer van Volksvertegenwoordigers in Brussel, Louis Beerenbroek.⁷⁾

J.L.Th.A.L. baron van Scherpenzeel-Heusch (1799-1872). Organisator van de petitiebeweging in Noord- en Midden-Limburg in 1838.

De gedreven baron Van Scherpenzeel-Heusch⁸⁾, kolonel-commandant van de burgerwacht in het kanton Roermond, stuurde de verklaring op 5 mei in veelvoud naar de burgemeester van Weert, met het verzoek deze aan te plakken en twee exemplaren naar iedere gemeente van het kanton Weert te verzenden. Het organiseren van een handtekeningenactie zag de baron nog als het enige middel om het malheur van de scheiding van België te voorkomen. Hoe meer handtekeningen, hoe groter

Van alle gemeenten, die aan de petitiebeweging deel genomen hebben, springen Nederweert, Weert en het Zuidlimburgse Bocholtz er uit. Weert levert in absolute aantallen de meeste handtekeningen, namelijk 545. Gevolgd door Nederweert met 455. Relatief gezien werd er in Nederweert dus door een groter deel van de bevolking getekend. Nederweert telde immers minder inwoners dan Weert.

Daarbij moet dan ook nog in het oog gehouden worden, dat in die tijd voornamelijk gezinshoofden een handtekening zetten. Huisgenoten tekenden over het algemeen niet. Een andere categorie personen die afviel, was de groep analfabeten. Dat er in Nederweert toch zoveel personen tekenden, zal wel te maken hebben met de bedrijvige opstelling van het gemeentebestuur, met name van de in Rotterdam geboren en tot Belg genaturaliseerde burgemeester.¹²⁾ Getekend werd door het totale Nederweertse gemeentelijke apparaat, bestaande uit de burgemeester, de raad, de secretaris, de beide veldwachters Ongena en Feijen en de ontvanger, op de voet gevolgd door de geestelijkheid en de schoolmeester. Vervolgens door 436 Nederweertse burgers en enkele militairen.¹³⁾

De tekst van de petitie van 14 mei 1838 wordt hier opnieuw afgedrukt.¹⁴⁾

Het verzoekschrift is hier en daar moeilijk te volgen. Dat wordt veroorzaakt doordat de tekst een ongelooflijk slechte vertaling is van een Franstalige standaardpetitie. Uit deze moederversie zijn hier en daar minder toepasselijke passages weggelaten. De inhoud spreekt voor zichzelf.

**Petitie der Bewoners der Gemeente Nederweert
aan de Heeren Leden der
Kamer der Volksvertegenwoordigers te Brussel.**

MIJNE HEEREN.

Een als onze Luxemburgische broeders heffen wij allen de adem op om te protesteeren tegen de uitvoering van het Tractaat van Londen van den 15^{den} November 1831, voor zooveel betreft de artikelen betrekkelijk de afstand van grondgebied in Limburg en Luxemburg.

De toestand van België in 1838 is geheel anders dan in 1831; bij aldien na de dagen van Augustus, van spijtige memorie, België zich in de noodzakelijkheid heeft bevonden een nadeelig traktaat te moeten aannemen, thans daar het geconstitueerd, sterk en voorspoedig is, dat het alle middelen aan de hand heeft om zich te verzetten tegen den eisch der diplomatie, zou het, zonder oneer, in den afstand van 150,000 Luxemburgers en 200,000 Limburgers niet kunnen toestemmen.

Gij weet, Mijne Heeren, wat wij alles opgeofferd hebben om de onschendbaarheid van het Belgisch grondgebied te verdedigen, ook heeft niet in een gedeelte van België meer orde, meer eerbied, voor ons landswetten, meer goede wil tot het dragen van publieke lasten geregeerd.

Wij zijn in het vaste vertrouwen, dat onze Volksvertegenwoordigers na gedurige acht jaren onder de zoete schaduw van den boom van vrijheid geschild te hebben, ons niet aan Holland zullen afstaan en geene opofferingen voor ons behoud zullen sparen.

Aanvaard. Mijne Heeren, de uitdrukking onzer gevoelens van hoogachting en eerbied.

Nederweert, den 14^{den} Mei 1838.

De Gemeenteraad en Inwoners van Nederweert:
Volgen hieronder: Vier honderd vijf-en-vijftig teekeningen.

De petitie van de Nederweertse uit 1838.

Limburg na de soevereiniteitsoverdracht

De Belgische regering kon uiteindelijk niets anders doen, dan een voorstel bij de Kamer indienen om toch maar akkoord te gaan met de deling van Limburg en Luxemburg, conform de door de mogendheden geconcipeerde XXIV Artikelen. België kon moeilijk heel Europa trotseren.

Op 19 maart 1839 werd het regeringsvoorstel met 58 stemmen tegen 42 aangenomen.¹⁵⁾ Het doek was definitief gevallen. Nederweert werd Nederlands.

Op 22 juni 1839 werd het oostelijk gedeelte van Limburg door België aan Nederland overgedragen conform het Scheidingsverdrag. Koning Willem I belastte een tweetal commissarissen met het voorlopig bestuur over de weder in bezit genomen landstreken in Limburg, zoals (Oost-)Limburg formeel werd aangeduid. Dat waren de heren A.J.L. Borret en J.P.E.P. Gericke van Herwijnen.

Omdat de nieuwbakken Nederlanders niet bovenmatig enthousiast reageerden op hun pas verworven nationaliteit, werden vrij snel maatregelen getroffen om zowel bevolking als bestuur in het gareel te krijgen.

Gedrag en mentaliteit van de bevolking

Op vele plaatsen in Limburg deden zich incidenten voor, waaruit bleek dat velen het Hollandse bewind niet zagen zitten. Zoveel mogelijk werden tekens van onvrede genoteerd. De in Limburg gestationeerde marechaussee werd met deze taak belast. De marechaussee diende ieder beledigend liedje of leuze aan de justitie te melden, zodat rechtsmaatregelen ingeleid konden worden. Daarnaast moest uitvoerig rapport opgemaakt worden van zulke zaken. Deze als vertrouwelijk te behandelen verslagen werden dan aan het Ministerie van Oorlog in Den Haag doorgezonden.¹⁶⁾ In een van die rapporten klaagt de militaire bevelhebber in Maastricht, in navolging van de kapitein van de marechaussee, steen en been over de anti-Hollandse mentaliteit van de Limburgers. Hij rapporteert aan Den Haag: *"Die gevoelens zijn bij zeer veelen slecht en zeer slecht en zijn door ondervinding mij bijzonder tegengevalen."*¹⁷⁾ Van een vermindering van de marechaussee in Limburg kan geen sprake zijn, een vermeerdering ligt meer voor de hand.¹⁸⁾ Het kabinet gaat daar op 16 oktober 1839 mee akkoord. In Limburg worden 30 extra marechaussees gelegd.¹⁹⁾

Toch kwamen er in de jaren 1839 en 1840 geen grote ongeregelheden voor. Een leidinggevende beweging was er niet. Het bleef bij kleine rellen en pesterig gedrag. Voornamelijk waren deze gericht tegen de marechaussee en andere overheidsdienaren. Het gouvernement in Maastricht achtte een speciale wetgeving voor Limburg dan ook niet nodig; de ordeverstoringen waren te weinig betekenend van aard.

Het vervolgingsbeleid

De Officier van Justitie te Roermond zat aanvankelijk met het probleem op grond van welk strafrechtelijk artikel personen die oproerige kreten slaakten zoals *"Vivat Belges of dergelijke"* vervolgd konden worden. Ook de

L.F.H. Beerenbroek (1805-1884), Burgemeester van Weert 1830-1840.

M.P. Strens (1807-1875), Minister van Justitie in het Kabinet-Thorbecke, en Officier van Justitie in Roermond.

om advies gevraagde procureur-crimineel in Maastricht wist dat niet. Hij vroeg op zijn beurt weer advies aan de procureur-generaal bij de Hoge Raad der Nederlanden. Procureur-generaal De Bordes vond dat toepassing van artikel 1 van de wet van 30 juni 1830 de meeste kans op succes bood.²⁰⁾

Dit artikel heeft betrekking op majesteitsschennis. Het stelt iedereen strafbaar die het gezag van de koning of de rechten van het koninklijk stamhuis aantast. De straf is niet flauw: "gevangenis van twee tot vijf jaren!"²¹⁾

Het roepen van de gewraakte kreten ziet De Bordes als aantasting van het "hersteld" gezag van de koning en de rechten van zijn huis op de afgestane landstreken.²²⁾

In een drietal strafzaken werd het beruchte artikel 1 door het Openbaar Ministerie in Limburg toegepast. In alle gevallen verwierp de desbetreffende rechtbank de opvatting van de officieren van justitie. Omdat de openbare aanklagers het niet eens waren met de uitspraken van deze rechtbanken, werden deze ter toetsing aan de Hoge Raad der Nederlanden voorgelegd. In zijn arresten komt de Hoge Raad tot de conclusie dat het roepen van kreten zoals "Vivat de Belgen; ik heb schijt aan de Hollanders en nog meer aan de marechaussees" geen aantasting is van het gezag van de koning. Het is hooguit het veroorzaken van burengerucht.²³⁾ Het eerste arrest met betrekking tot toepassing van het genoemde artikel 1 dateert van 26 september 1839.²⁴⁾

Waarom ging de Officier van Justitie in die zaak eigenlijk naar de Hoge Raad? Hij beschouwde het roepen van dergelijke slogans niet alleen als een aantasting van het gezag van de koning maar ook als een belediging van

de "Hollandsche Natie". De Officier was van mening dat, als men rust en orde onder de Limburgers wilde handhaven, niet volstaan kon worden met lichte straffen, zoals die gegeven worden bij het veroorzaken van burengerucht. Lichte straffen zouden volgens hem botsingen tussen goede en minder goedgezinde burgers kunnen uitlokken en ook nog tot volksoptochten leiden.²⁵⁾

Met het wijzen van dit arrest door de Hoge Raad werd in een klap het overspannen vervolgingsbeleid van het Openbaar Ministerie onderuit gehaald. De rechterlijke macht zowel in Limburg als in Den Haag voelde weinig voor politieke processen.

Overigens gaf de Roermondse Officier Strens²⁶⁾ de moed niet op. Hij liet eind oktober 1839 - ondanks het arrest van de Hoge Raad - zijn eis om een aantal Weertenaren te veroordelen wegens aantasting van het gezag van de koning nog niet vallen.²⁷⁾ Strens haalde bakzeil. Toch tekende hij hoger beroep aan. Niet om de zaak zelf, maar om de geest, die in de hele affaire heerste. Strens is er namelijk van overtuigd, dat "men alléén zocht een lid der marechaussee te inculperen²⁸⁾, ten-einde een soort van zegepraal voor de Belgisch-gezinden der stad Weert, te behalen, welke zich zeer veel met deze zaak bemoeid hebben."²⁹⁾ De zaak eindigde uiteindelijk met vrijspraak.

DE SITUATIE IN NEDERWEERT

Wijzigingen binnen het gemeentebestuur

De Belgische, nogal democratische gemeentewet van 1836 werd door het nieuwe gezag niet zo geschikt

geacht om tot een goede uitoefening van het bestuur te komen.³⁰⁾ Vandaar dat een nieuw reglement bij Koninklijk Besluit voor Limburg afgekondigd wordt.³¹⁾ De burgemeester, al of niet afkomstig uit de raad, zal benoemd worden door de koning. De commissarissen zullen de schepenen benoemen uit de gemeenteraad. De gewone raadsleden van de plattelandsgemeenten zullen ook door de commissarissen benoemd worden. Alleen de meest geschikte ingezetenen van de gemeente komen hiervoor in aanmerking. Van enigerlei verkiezing is bijgevolg geen sprake meer. De Hollandse overheid kon zich nu een veel grotere greep op de samenstelling van de gemeentebesturen verschaffen.

Voorlopig liet het Hollandse bewind alle gemeentefunctionarissen in dienst. Pas bij het periodiek of tussentijds aftreden ging het gezag ertoe over meer pro-Hollands ingestelde raadsleden te benoemen.

Nederweert kende een raad van 11 leden, waaronder de burgemeester. Begin 1838 oordeelde W.A.H. Meyers, de Belgische arrondissementscommissaris van Roermond, als volgt over hen. Burgemeester Vullers, winkelier van beroep, werd als ontwikkeld, actief en rechtschapen betiteld. Secretaris P.J. Trouwen als zeer actief en ter zake kundig en de ontvanger als actief en deugdzaam. Van de rest heeft hij geen hoge dunk. De beide schepenen zijn, hoewel actief en rechtschapen, weinig kundig. Voor de zeven raadsleden bestaat weinig waardering. Zij worden als niet erg bekwaam aangeduid. Deugdzaamheid is de enige kwalificatie die hun nog ten deel valt, aldus de commissaris.³²⁾

Op 31 december 1839 verviel het mandaat van vijf leden van deze raad. Deze vijf waren bij loting aangewezen in de raadsvergadering van 21 november 1838.³³⁾ Deze vergadering was de laatste die gehouden werd of in ieder geval de laatste die genotuleerd werd. Pas op 10 maart 1841 beginnen de notulen weer.³⁴⁾ De nieuwe Hollandse districtscommissaris³⁵⁾ Michiels van Verduijnen diende over een eventuele herbenoeming zijn visie te geven. Hij laat duidelijk blijken dat hij het niet nodig vindt dat Hendrik Geusens³⁶⁾ en Jan Frans van Nieuwenhoven, beiden smid van beroep, worden herbenoemd wegens hun woelachtige, eigenzinnige en anti-Nederlandse instelling. Hij is voorstander van de benoeming van Johannes Neynens en Hendrik Verheyen. Deze twee lijken hem geschikt voor de functie van raadslid en staan tevens in aanzien in Nederweert.

Tegen de overblijvende drie, te weten schepenen Jan Kreyelmans en de raadsleden Peter Drentjens en Theo Beyes, heeft hij geen bezwaren.³⁷⁾ Zij komen voor herbenoeming in aanmerking.

Het protest tegen de Hollandse marechaussee

Op donderdag 17 oktober vernam commissaris Gericke uit een schrijven dat er zich op maandagavond 14 oktober 1839 belangrijke volksbewegingen en samschelingen hadden voorgedaan in Nederweert, waarbij twee personen waren gearresteerd. Gericke verzocht de Officier van Justitie in Roermond om hem nadere inlichtingen met betrekking tot deze bewegingen te verschaf-

J.E.P.E. Gericke van Herwijnen (1785-1845).
(Foto: G. Hukkelhoven, Commissie Limburgse Iconografie).

fen en zonodig ter plaatse de zaak te onderzoeken.³⁸⁾ Koning Willem I en de procureur-crimineel te Maastricht werden door Gericke eveneens van deze gebeurtenissen op de hoogte gebracht.³⁹⁾

Hoe kwam Gericke aan deze informatie? De bron waaruit de commissaris putte was een brief van de kapitein-commandant van de marechaussee in Limburg. Laatstgenoemde informeerde op dezelfde dag ook de militaire bevelhebber in Limburg baron Van der Capellen. Uit dat schrijven blijkt dat de wachtmeester-commandant J.P. Pex van de brigade Weert van de marechaussee de oorspronkelijke informant is geweest. De twee gearresteerden worden daarin als hoofddaders betiteld. En ter versterking is de wachtmeester met nog vier marechaussees naar Nederweert gegaan.⁴⁰⁾ Van der Capellen stuurt dit verslag op 1 november door naar de directeur-generaal van het departement van Oorlog.⁴¹⁾ Tot op het hoogste niveau was men nu geïnformeerd over de Nederweeter rel.

Het gerechtelijk onderzoek

De twee gearresteerden werden naar Roermond overgebracht en voorgeleid aan de Officier van Justitie M.P. Strens. Nadat Strens het proces-verbaal had gelezen, opgesteld door de in Weert gelegde marechaussee, legde hij de rechter ter instructie⁴²⁾ H.H. Geradts⁴³⁾ zijn requisitoir voor. Daarin stond, dat er behalve de twee gearresteerden nog twee verdachten zijn. Alle verdach-

ten worden ervan beschuldigd zowel oproerige leuzen te hebben geroepen als burengerucht te hebben veroorzaakt. De beide gearresteerden worden er bovendien van beticht gewelddadig en feitelijk verzet tegen de ondertekenaars van het proces-verbaal te hebben geboden. Dit waren de twee in Nederweert gedetacheerde marechaussees en de twee Nederweertse veldwachters. Omdat er echter nog niet voldoende bewijsmateriaal verzameld is, moeten er meer en exactere gegevens op tafel komen. De vrederechter⁴⁴⁾ van Weert is hiervoor de aangewezen persoon. Officier Strens vindt het dus niet nodig ter plaatse zelf de taak te onderzoeken, zoals Gericke hem verzocht had. Rechter Geradts besluit overeenkomstig dit advies van de officier.

De rechter ter instructie heeft inmiddels de gearresteerden Jan Matthijs van Heugten en Hendrik Douven verhoord. Van Heugten ontkent het ten laste gelegde. Hij vertelt dat hij zich - samen met Douven - achter een groep herriemakers bevond. Zonder dat hij iets gedaan had, heeft de marechaussee hem aangepakt en mishandeld. Daarna is hij zonder problemen te maken met hen meegegaan. Douven verklaart dat hij noch geroepen noch ook maar het minste kabaal gemaakt heeft. Toen hij rustig naar huis wilde gaan, werd hij van achteren door de marechaussee gepakt en op de grond ge-

worpen. Hij is nadien kalm met hen meegelopen. Met Justitie waren ze alletwee niet eerder in aanraking gekomen. De rechter ter instructie Geradts besluit hen toch in verzekerde bewaring te stellen.

Wat weten we van deze twee?

Beiden waren even oud, namelijk 22 jaar. Ze oefenden ook hetzelfde beroep van akkerknecht uit. De in Asten geboren Van Heugten bijschepen Leonard Beelen⁴⁵⁾ in het Straatje en de van Weert afkomstige Douven bij Laurens Vaes op de Bosserstraat.

Vrederechter Janssens, van beroep geneesheer, had in tusschen de opdracht van Geradts uit Roermond ontvangen en begon aan zijn onderzoek. Hij laat alle personen oproepen die in het proces-verbaal genoemd worden. Met uitzondering van de vier verdachten. Zeven getuigen dienen zich op donderdag 24 oktober om twee uur 's middags op het stadhuis van Weert te melden om daar onder ede gehoord te worden.

Eén persoon verscheen niet; dat was marechaussee Willem Wilhemse⁴⁶⁾, die uitstendig was.

Wat was er nu gebeurd op die bewuste avond van 14 oktober?

Uit het opgeklopte proces-verbaal en de eerste serie getuigenverhalen kunnen we het volgende verhaal destilleren. Nederweert vierde kermis. Ter gelegenheid daarvan mochten de herbergen tot 11 uur 's avonds geopend blijven.⁴⁷⁾ Een jaar eerder was de sluitingstijd nog op 12 uur gesteld.

Om omstreeks half elf 's avonds werd er geklopt op de deur van veldwachter Laurens Ongena⁴⁸⁾ en wel door zijn inwonende schoonzoon Willem Gubbels.⁴⁹⁾ Hij kwam zeggen dat er herrie was in de Kerkstraat bij de herberg van Jan Baptist Vlemmings. In gezelschap van brigadier Pieter Severijns⁵⁰⁾ en marechaussee Willem Wilhemse, zijn ze daarop direct naar de tapperij van Vlemmings gegaan. Een ontelbare menigte, later gepreciseerd tot veertig of vijftig personen, was voor de herberg bijeengekomen. Op de deur werd flink geslagen en gestampt. Nadat brigadier Severijns het volk verzocht had naar huis te gaan, klopte hij aan en de overheidsdienaren gingen naar binnen om poolshoogte te nemen. Binnen troffen ze een lege drinkkamer aan. Buiten hoorden ze schreeuwen "Vivent les Belges, Merde voor de Hollanders, Sacré non de Dieu."

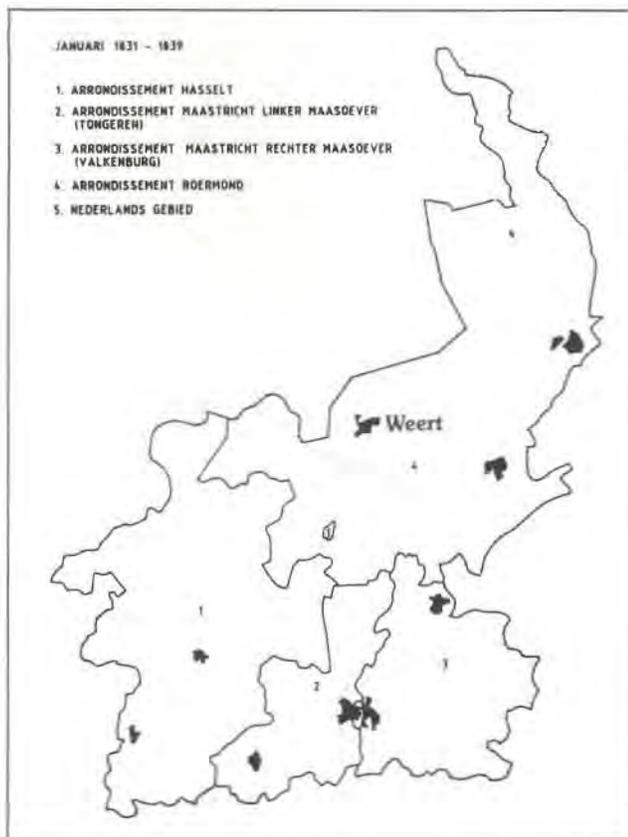
De vrouw van de herbergier, Anna Kroef, werd om commentaar gevraagd. Ze zei dat er niks aan de hand was. Omdat haar man niet thuis was, had ze de herberg eerder gesloten. Het gestamp op de deur zag ze niet als een vorm van baldadigheid. Behalve de vier verdachten had ze ook Hendrik Geusens gezien. De rest kende ze niet! Met z'n drieën gingen ze weer naar buiten, waar veldwachter Cornelis Feijen⁵¹⁾ zich bij hen voegde. De marechaussees gingen ondertussen naar hun logement bij de weduwe Stienen in de Kerkstraat om daar hun karabijnen op te halen. Blijkbaar voelden ze zich niet erg op hun gemak met al die schreeuwende Nederweertenaars. Bij hun terugkomst verzocht de brigadier het aanwezige volk rustig naar huis te gaan, waarop de

Onder de marechausseebegeleiding werden Van Heugten en Douven in oktober 1839 naar Roermond getransporteerd.

massa antwoordde: "Dat verdommen we. Wij gaan niet weg. Wij kunnen hier zo vrij staan als gij." Daarop gaf hij het bevel de orde - indien nodig met de wapens - te herstellen en stormde met de andere marechaussee op de massa in om ze uiteen te drijven. Eén van de aanwezigen, Van Heugten genaamd, greep toen een van de bajonetten vast en wel zodanig dat hij ogenblikkelijk krom zou zijn gebogen. De brigadier had hem toen na enige worstelingen aangehouden en met harde hand in het prison opgesloten. Onderweg had Van Heugten nog geroepen dat ze hem niet moesten mishandelen; hij zou toch al zwaar genoeg bestraft worden.

Veldwachter Feijen kon een man, die gevallen was, met moeite aanhouden en hem met hulp van collega Ongena aan de marechaussee overdragen. Dat was Hendrik Douven. De leuzen waren inmiddels niet meer van de lucht. Pas toen de karabijnen geladen werden, sloeg het volk op de vlucht. Sommigen hergroepeerden zich en zouden met stenen gegooid hebben. Uiteindelijk was na middernacht alles weer rustig. De marechaussees zijn daarna naar hun logement gegaan. Toen ze merkten dat er om twee uur 's nachts nog volk op straat was, zijn ze door de achterdeur naar buiten gegaan, waarna het volk zich ras uit de voeten maakte. Tenslotte had veldwachter Ongena van wever Hendrik van de Manakker⁵²⁾ vernomen, dat Lambert Janssen de gewraakte kreet had geschreeuwd en van de 20-jarige muzikant Jan Mathijs Smolenaars, die op Leuken-Weert woonde, had hij gehoord dat Arnold Jansen dat ook had gedaan.

Bestuurlijke indeling van de provincie Limburg (1831-1839). (Uit: Kleine atlas voor de geschiedenis van beide Limburgen, 1989).

Met eigen oren had Ongena gehoord dat de gearresteerde Van Heugten hetzelfde had gedaan.

De marechaussees kennen - als vreemden - uiteraard niemand; de 69-jarige veldwachter Ongena daarentegen velen. En op grond van de van-horen-zeggen-uitspraken van de oude veldwachter concludeert de Officier van Justitie dat Jansen en Janssen verdacht zijn. Smolenaars en Van de Manakker bevestigen later hun verhaal voor de vrederechter; zij het dat Smolenaars eraan toevoegt dat hij Arnold Jansen zeer goed kent en Van de Manakker verklaart dat hij alleen Lambert Janssen heeft herkend en niemand anders. De laatste geeft ook de vier namen van zijn metgezellen van die kermisavond aan de vrederechter door.

De getuigencarrousel kan nu op volle toeren gaan draaien, want - met uitzondering van het verzet van Van Heugten - ligt er nog niet veel tastbaars.

De tweede getuigenronde

Vrederechter Janssens van Weert liet er geen gras over groeien en riep de volgende dag al iedereen op, die tijdens de eerste ronde met naam en toenaam wordt genoemd. Met uitzondering van het raadslid Hendrik Geusens. Blijkbaar verwachtte de vrederechter niet veel van hem of hij beschouwde hem als een potentiële verdachte.

Over blijven dan de eerder genoemde dagloner Willem Gubbels, blauwverver Hendrik van den Eynden, wever Jan Doensen en de veelvuldig veroordeelde dagloner Jan Kruijts⁵³⁾ die op Leuken-Weert woonde. De laatste drie zijn door Van de Manakker genoemd. De getuigen leggen een verklaring af. Ongena's schoonzoon Gubbels weet weinig meer toe te voegen aan het verhaal. Hij dikt het wel nog wat aan. Er zouden wel 100 man voor Vlemmings' deur gestaan hebben, die behalve de bekende kreet "*Vivent les Belges, Merde voor de Hollanders*" er ook nog fijngevoelig aan toegevoegd zouden hebben "*Wij zullen ze vanavond opknoopen.*"

Onder de menigte had hij, behalve de reeds eerder genoemde Arnold Jansen, ook Govert Slaets en de knecht van Renier Saesen op de Waetskamp gezien. Deze Slaets en de genoemde knecht zouden dus eigenlijk ook aangeklaagd moeten worden, maar blijkbaar zijn vier verdachten voldoende. We horen niets meer over hen.

Verder verklaart Gubbels dat Van Heugten de smadelijke kreet heeft geroepen en ook dat hij zich verzet heeft. Jan Kruijts kent, evenals Van de Manakker, al zijn metgezellen van die avond bij hun naam. Samen met getuige Hendrik van den Eynden verklaart hij dat Lambert Janssen zich van de honende leuze bediende. Kruijts heeft hem toen gevraagd daarmee op te houden, welk verzoek geen enkel effect op hem had. Hij ging maar door. Toen begon ook nog Arnold Jansen. Deze is wel op zijn aanraden opgehouden.

Derde en vierde getuigenronde

Inmiddels was de rechter ter instructie te Roermond er achter gekomen, dat Jan Baptist Janssen gezien zou hebben dat een aantal personen op de bewuste avond stenen in hun zakdoeken gedaan hadden en de mare-

De raadkamer van de rechtbank liet haar licht schijnen over de beschuldigingen.

chassees daarmee hadden opgewacht. Vrederechter Janssens krijgt van rechter Geradts de opdracht dit uit te zoeken.

Want het met geweld aanvallen van de gewapende macht is natuurlijk niet niks. Iets dat niet ongewroken kan blijven. De vrederechter doet zijn werk en laat deze 16-jarige Janssen, die niet Jan Baptist maar Jan Mathijs blijkt te heten, dagvaarden. Hij is een broer van de verdachte Lambert Janssen. Tegelijk met hem werden de twee nog niet verschenen getuigen, namelijk marechaussee Wilhemse en Jan Doensen opgeroepen.

Deze laatste weet niet zo veel. Hij kwam die avond uit de herberg van Pieter Spierings, vergezeld van vier mannen.

Het verhaal van de marechaussee brengt ook weinig nieuws; Douven zou de leuze ook gebezigd hebben. En de jeugdige schoenmakersgezel Janssen heeft alles van horen zeggen, met name van zijn moeder en van de slager Jacob Sieben.⁵⁴⁾

Dat is voor de vrederechter aanleiding om nog een vierde ronde te starten. Gedagvaard worden slager Jacob Sieben en moeder Joanna Janssen-van Geffen. Joanna heeft op de bewuste avond aan haar deur gestaan; zij heeft wel de kreet gehoord, maar heeft niemand herkend. Van Sieben heeft ze gehoord dat de marechaussee de massa volk vriendelijk hebben toegesproken. Zij zouden gezegd hebben: "Brave jongens, de tijd

is gekomen, gaat nu stilletjes naar huis." Waarop ze lustig zingend en fluitend zijn weggegaan.

Slager Sieben draagt eveneens weinig informatiefs aan. Hij kwam die avond uit het taphuis van Jan Puijnen en heeft de beruchte kreet gehoord. Maar hij weet niet meer wie geroepen heeft. Van stenen in zakdoeken weet hij niets en hij heeft er bij de familie Janssen ook niet over gesproken.

Het onderzoek is ten einde; er komt niets nieuws meer boven water. Er zijn inmiddels wel duidelijke getuigenverklaringen afgelegd over het gedrag van Lambert Janssen en Arnold Jansen.

Procesgang in Roermond

Op 6 november stuurt de vrederechter het pakket getuigenverklaringen op naar Roermond. Al op 8 november laat de rechter ter instructie de twee nog niet verhoorde verdachten dagvaarden. Zij moeten maandag 11 november op het voormalige bisschopshof, het Paleis van Justitie, verschijnen.

Wie waren deze twee verdachten en wat verklaarden zij? Bartholomeus Janssen (19 jaar) is geboren in Nederweert. Zijn beroep is dienstknecht bij Willem Aspers op Vrakker in Weert. Hij wordt Lambert genoemd om dat Bartholomeus te lang is. Lambert ontkent het ten laste gelegde. Hij heeft niets geroepen en heeft niets horen roepen. De tweede is de 21-jarige Arnold Jansen. Hij is een landbouwerszoon en woont bij zijn ouders op Strateris. Ook hij ontkent het schreeuwen van de leuze en het veroorzaken van burengerucht. Hij heeft in tegenstelling tot Lambert wel rumoer gehoord, maar hij weet in het geheel niet wie dat gedaan zou kunnen hebben. Janssen en Jansen zijn eveneens nimmer met Justitie in aanraking geweest.

Officier van Justitie Strens blijft bij zijn oorspronkelijke opvatting. Alle vier verdachten hebben volgens hem de gewraakte kreet geroepen en wel in tegenwoordigheid van de beide marechassees. En alle vier hebben burengerucht veroorzaakt. Bovendien hebben Van Heugten en Douven zich gewelddadig en feitelijk verzet tegen de twee marechassees en de twee veldwachters. Strens vordert dan dat alle vier voor de rechtbank moeten komen.

De raadkamer⁵⁵⁾ van de rechtbank komt dan aan bod. Zij moet eerst nog haar licht laten schijnen over het requisitoir van Strens. Op 16 november oordeelt de kamer. Zij is van mening dat alle feiten voldoende duidelijk zijn gemaakt. Echter met één uitzondering, het verzet van Van Heugten en Douven tegen de twee veldwachters is niet voldoende aangetoond. De vier verdachten worden naar de correctionele rechtbank⁵⁶⁾ verwezen.

Op 3 december zal de rechtszitting tegen de vier plaatsvinden. Strens dagvaardt negen getuigen, behalve de marechassees en de veldwachters, zijn dat Gubbels, Van den Eynden, Kruijts, Van de Manakker en Smolenaars. Dit zijn dan ook alle personen die eerder duidelijk ten nadele van de verdachten getuigd hebben. Hoe het proces exact verlopen is, is jammer genoeg niet

bekend. De volledige uitspraak en getuigenverslagen ontbreken namelijk.⁵⁷⁾

Wel zijn de persoonlijke aantekeningen van Strens bewaard gebleven. Hieruit blijkt dat brigadier Pieter Severijns verklaard heeft dat Van Heugten vele malen met geweld heeft geprobeerd om los te komen. Marechasse Wilhemse vertelt, dat toen hij Douven aanhield deze de kreet riep. Dit laatste bevestigt ook Laurens Ongena. Volgens de oude veldwachter en zijn schoonzoon Gubbels werd de leuze ook geroepen door Van Heugten. Veldwachter Feijen verklaart dat zowel Van Heugten als Douven zich met alle kracht hebben ingespannen om los te komen. De slogan werd volgens Van de Manakker, Van den Eynden en Kruijts tevens ten gehore gebracht door Lambert Janssen. Van den Manakker zou voorts verklaard hebben dat Lambert de marechasse had nagelopen ondertussen de beledigende leuze roepende. Arnold Jansen heeft de leuze geroepen volgens de verklaringen van Smolenaars en Kruijts.⁵⁸⁾

De rechtbank komt tot de slotsom dat Hendrik Douven en Arnold Jansen naar het rechtbank van enkele politie⁵⁹⁾ van Weert gezonden dienen te worden, omdat zij alleen voor het maken van burengerucht aangeklaagd kunnen worden. Dat is geen wanbedrijf, maar een overtreding. Douven heeft dus van 14 oktober tot en met 3 december ten onrechte in het gevang gezeten.

Aan een veroordeling viel voor de andere twee niet te ontkomen. Teveel personen waren bereid geweest contra de verdachten te getuigen. Voor Van Heugten ziet het er dus donker uit; hij wordt tot 20 dagen gevangenisstraf veroordeeld, voornamelijk op het punt van feitelijk verzet. De minimale straf hiervoor is 6 dagen, de maximale 6 maanden gevangenis.⁶⁰⁾ Lambert Janssen krijgt f 30,-- boete. Hoofdzakelijk wegens het beledigen van ambtenaren in functie. Hij zou immers de marechassees de kreet nageroepen hebben. Hierop staat een straf van minimaal f 8,-- en maximaal f 100,--.⁶¹⁾ Beiden krijgen nog eens de helft van de kosten op hun dak. Deze bedroegen totaal f 41,17. Daarbij moet men bedenken, dat het inkomen van een volwassen landbouwknecht - behalve kost en inwoning - maximaal f 100,-- per jaar beliep.⁶²⁾ De geldboetes waren dus bepaald niet gering voor deze mensen.

De laatste procesgang in Weert

Op 8 januari is het dan zover. Als getuigen zijn nog maar drie personen opgeroepen namelijk brigadier Severijns en de beide veldwachters.⁶³⁾

Getuige Pieter Severijns vertelt dat hij ter gelegenheid van de Nederweerder kermis dienst had met Willem Wilhemse. Met betrekking tot de beklaagde Douven weet hij niet meer dan dat deze door Wilhemse gepakt is. Met betrekking tot Arnold Jansen weet hij niets uit eigen ervaring. Getuige Laurens Ongena verklaart dat beklaagde Douven zat was, toen hij gepakt werd. In het Nederweerder gevang riep hij nog de anti-Hollandse kreet. Getuige Cornelis Feijen verklaart, dat hij Arnold Jansen niet heeft gezien. Het was immers donker. Samen

met Wilhemse heeft hij Douven naar het arresthuis of het kot overgebracht.

Het Openbaar Ministerie⁶⁴⁾ concludeert dat beide verdachten op grond van de getuigenverhoren schuldig zijn aan nacht- en burengeruchten, wat trouwens door beiden erkend is. Hij vraagt de verdachten te veroordelen tot het maximum van de boete en gevangenisstraf. En beiden ieder voor de helft in de kosten zijnde 8 franken en 25 centimes of ongeveer 4 gulden. Weert rekent nog in Belgische franken. Vrederechter, tevens politierechter, Janssens vonnist. Hij stelt dat de beide personen erkend hebben onder "eene meenigte volk of complot" te zijn geweest, maar ook dat zij geen oproerige kreten gebezigd hebben.

J.L.M. Leclercq (1795-1866). Burgemeester van Roermond 1830-1841.

Janssens haalt vervolgens het arrest van de Hoge Raad aan, waarin het roepen van de beruchte leuze bestraft dient te worden met de artikelen die handelen over burengerucht. Bovendien verwijst Janssens naar een arrest van het Franse Hof van Cassatie van 3 juli 1822. Hierin staat dat medeplichtig zijn aan het veroorzaken van burengerucht al diegenen die er bij waren, ook al kan niet worden aangetoond dat zij feitelijk herrie gemaakt hebben.

Bijgevolg veroordeelt Janssens de beide beklaagden tot het gevraagde maximum, zijnde ieder 5 dagen gevangenis en ieder 15 franken boete. Waarbij nog de proceskosten komen.

Janssens legt het arrest van de Hoge Raad wel streng uit, maar hij doet dat niet als enige in Limburg.⁶⁵⁾ In het arrest wordt namelijk alleen gesproken over artikel 470 lid 8 van het Wetboek van Strafrecht, waarbij alleen een geldboete opgelegd kan worden. Artikel 480 lid 9,

waarbij gevangenisstraf kan worden opgelegd, komt in het arrest niet voor.

De Hoge Raad kwam overigens een maand later, namelijk op 11 februari 1840, tot een verbod om cumulatief boete en gevangenisstraf op te leggen.⁶⁶⁾

Er is nog meer opvallends aan deze rechtszaak. Geen der drie getuigen heeft Arnold Jansen onder de massa gezien. Alleen Arnold zelf heeft - in tegenstelling tot zijn eerdere verklaring voor de rechtbank - erkend onder de menigte te zijn geweest. Waarom hij is teruggekomen op zijn vroegere verklaring blijft duister. Zijn eerlijkheid leidt niet tot vermindering van straf. Hij wordt veroordeeld en wel tot het maximum!

Voor Douven is weinig clementie. Hij was er duidelijk bij. Dat hij een tijdlang in Roermond ten onrechte in de gevangenis heeft gezeten, belet het Openbaar Ministerie niet om gevangenisstraf te eisen noch de politierechter om hem opnieuw met gevangenisstraf op te zadelen.

BESLUIT

Het slagveld overziende, kan men de woorden van de bevelhebber in Maastricht maar ten dele onderschrijven. Deze stelt, niet vrij van overdrijving en borstklopperij, dat het rustig is dank zij de vrees die de Limburgers is aangejaagd "door het in regte doen vervolgen van het minste vergrijp en door de ontwikkeling eener grootere krijgsmagt, ter dadelijke beteugeling van wanorde."⁶⁷⁾

Dat hierdoor de gemoederen in Limburg echt tot bedaren gekomen zijn is slechts schijn. Want enkele maanden later, in april 1840, verklaart de bevelhebber dat het nog geenszins zo is, dat de Limburgers geneigd zijn "tot rustige genieting van het voorregt van weder onder het wettig bestuur van onzen geëerbiedigden Koning te zijn wedergekeerd." Nee, zij zijn "nog immer meer woelig."⁶⁸⁾

Dat bleek o.m. tijdens de jaarmarkt van 1840 in Heythuysen. Daar was sprake van een volksoptocht, als gevolg van het optreden van de marechaussee. De gebeurtenissen in Nederweert en het handelen van brigadier Severijns waren in de streek bekend en niet vergeten. Dat bleek uit het roepen van de leuze "Pakt aan Jongens, het is nu tijd, nu moeten zij er aan, het is dezelfde Brigadier van Nederweert, hij moet er aan."⁶⁹⁾

Geen wonder dat het in het revolutiejaar 1848 in Limburg weer raak was, ook in Nederweert.

Noten:

- 1) JAPPE ALBERTS, W. Geschiedenis van de beide Limburgen. Deel II. Assen, 1974, p. 172.
- 2) BOOGMAN, J.C. Nederland en de Duitse bond 1815-1851. Groningen-Djakarta, 1955, p. 24n.
- 3) Rijksarchief in Limburg (RAL), Archief Opperbevelhebber Vesting Maastricht (Archief Opperbevelhebber), inv. nr. 56. Deze staat van personen is gedateerd 11.6.1838. Burgemeester Vullers en de beide schepenen Kreyelmans en Beelen zijn hierin zonder nadere informatie in opgenomen.
- 4) Maastricht kende in die tijd nog een assisenhof, na 1841 gerechtshof genaamd. Het openbaar ministerie werd aan een assisenhof vertegenwoordigd door een procureur-crimineel.
- 5) RAL, Archief van de kapitein belast met de algemene politie in de vesting Maastricht, inv.nr. 99. Geheim schrijven van de procureur-crimineel N. Verloren aan kapitein J.J. Hennequin d.d. 26.5.1838.
- 6) PROTESTATION du Limbourg 1831-1839. Brussel/Parijs, 1919.
- 7) L.F.H. Beerenbroek (* 1805 Weert - + Roermond 1884). Burgemeester van Weert 1830-1840, burgemeester van Roermond 1856- 1876. Laatste districtscommissaris van het district of arrondissement Roermond van 1847-1849. In 1848 was hij tegenstander van afscheiding van Limburg, l.t.t. Van Scherpenzeel-Heusch.
- 8) J.L.Th.A.L. baron van Scherpenzeel-Heusch (* 1799 Oosterhout - + 1872 Vlodrop) was in 1848 leider van de Limburgse separatistische beweging.
- 9) Gemeentearchief Weert (GAW), Nieuw archief, inv.nr. 242. Brief baron Van Scherpenzeel-Heusch aan de burgemeester van Weert, dd. 5.5.1838.
- 10) Het is merkwaardig dat twee Nederlandstalige gemeenten met betrekking tot deze zaak in het Frans corresponderen. De brief werd waarschijnlijk opgesteld door de Weertse gemeentesecretaris en notaris H.C. Ceijnsens, lid van de Provinciale Raad te Hasselt.
- 11) Gemeentearchief Nederweert (GAN), inv.nr. 89. Brief Truyens aan burgemeester Vullers dd. 7.5.1838.
- 12) Omdat Vullers een Hollander was, werd hij na 1830 niet automatisch Belg, zoals de Limburgers dat wel werden. Hij diende te kiezen.
- 13) Archief Ministerie van Buitenlandse Zaken te Brussel, fonds Exécution du Traité de Paix avec les Pays-Bas, no. 49. Petitions. Fotokopie van de petitie en handtekeningenlijst in Gemeentearchief Nederweert.
- 14) PROTESTATION, a.w., p. 139. Over deze petitie werd bericht in de "Courier de la Meuse" van 2/3 juni 1838, nr. 131 en in de "Indépendant" van 1 juni 1838, nr. 152.
- 15) PIRENNE, H. Geschiedenis van België. Deel VII. Gent, 1933, p. 48.
- 16) RAL, Archief Opperbevelhebber, inv.nr. 75. Vertrouwelijke brief van de generaal-majoor te Maastricht aan de kapiteins van detachementen te Roermond, Sittard en Gennepe, d.d. 31.8.1839.
- 17) RAL, Archief Opperbevelhebber, inv.nr. 75. Vertrouwelijke brief luitenant-generaal aan de directeur-generaal van Oorlog in Den Haag, Maastricht d.d. 7.10.1839.
- 18) Ibidem, d.d. 14.10.1839.
- 19) Algemeen Rijksarchief(ARA), Archief Ministerie van Oorlog, Geheim archief, inv.nr. 119, 120. Conceptbrief 18.10.1839 van de directeur-generaal van Oorlog aan het depot van het corps mareschaussees.
- 20) RAL, Rechterlijke archieven 1794-1841, Archief Officier van Justitie bij de rechtbank van eerste aanleg te Roermond, inv.nr. 1936. Brief van procureur-crimineel N. Verloren aan mr. M.P. Strens, Officier van Justitie te Roermond d.d.30.8.1839.
- 21) WETBOEK van strafregt (Code pénal) met aantekeningen. Amsterdam, 1855, p. 257.
- 22) RAL, Rechterlijke archieven 1794-1841, Archief Officier van Justitie bij de rechtbank van eerste aanleg te Roermond, inv.nr. 1936. Afschrift brief De Bordes dd. 26.8.1839 aan Verloren n.a.v. het zingen van Belgische liederen in Roermond op 11.8.1839. Opmerkelijk is dat De Bordes het begrip "gecedeerde landstroken" gebruikt voor België. Claimt hij België nog voor koning Willem I?
- 23) ARA, Archief Hoge Raad, inv.nr. 349A, Arresten Strafzaken Limburgse Zaken 1838-1841. Het betreft het arrest van 26.9.1839 en twee arresten van 23.10.1839. In het eerste arrest van 23.10.1839 spreekt de Hoge Raad wel uit dat het roepen van de uitdrukking "de mareschaussees zijn smeerlappen" een belediging van een ambtenaar in functie is. In het tweede arrest van die datum wordt de opvatting gedeeld van de rechtbank in Roermond; de verdachten worden buiten vervolging gesteld, wegens onvoldoende bewijs.
- 24) ARA, Archief Hoge Raad, inv.nr. 349A. Het betreft hier de zaak contra de gebroeders Bours, afkomstig uit Stein. De zaak werd verwezen naar het politiegerecht van Meerssen. H. Bours werd daar veroordeeld tot f 7,— boete en 5 dagen gevangenis; Ph.Bours tot f 5,— en 3 dagen. Zie hiervoor ook RAL, Provinciaal Archief(PA), inv.nr. 10690, nr. 1515. Brief Verloren aan de commissarissen dd. 5.11.1839.
- 25) ARA, Archief Hoge Raad, inv.nr. 349A. Proces-Verbalen.
- 26) M.P.Strens (* Roermond 1807 - + Maastricht 1875) maakte een snelle carrière; hij werd in 1852 minister van Justitie in het kabinet-Thorbecke,
- 27) RAL, Rechterlijke Archieven 1794-1841, Dossiers van correctionele processen 1800-1841, inv.nr. 1735. Dossier Hermans, requisitoir Openbaar Ministerie dd. 23.10.1839.
- 28) Inculperen is beschuldigen of aantijgen.
- 29) RAL, Rechterlijke archieven 1794-1841, inv.nr. 1075, dossiernr. 131. Brief Officier van Justitie Strens aan procureur- crimineel Verloren te Maastricht, dd. 13.2.1840.
- 30) ARA, Archief Staatssecretarie 1813-1840, Minutele besluiten dd. 28.8.1839.
- 31) RAL, PA, inv.nr. 10689, nr. 1366. KB van 19.10.1839 no. 98.
- 32) RAL, PA, inv.nr. 12169.
- 33) Ibidem.
- 34) GAN, inv.nr. 12. Raadsbesluiten.
- 35) De districtscommissaris is de nieuwe naam voor de Belgische benaming van arrondissementscommissaris.
- 36) Hendrik Geusens was 56 jaar en geboren in Bocholt. Hij woonde op Staat.
- 37) RAL, PA, inv. nr. 12170. Staat van vacatures en voordracht.
- 38) RAL, Rechterlijke archieven 1794-1841, inv.nr. 1936. Brief Gericke aan Strens dd. 17.10.1839.
- 39) RAL, PA, inv.nr. 10688. Concept-brieven Gericke aan de koning en de procureur-crimineel dd. 17.10.1839 nr. 1256.
- 40) RAL, Archief Opperbevelhebber, inv.nr. 13. Schrijven dd. 17.10.1839 van luitenant Keijzer aan de luitenant-generaal baron Van der Capellen.
- 41) RAL, Archief Opperbevelhebber, inv.nr. 75. Vertrouwelijk schrijven van de luitenant-generaal aan de directeur-generaal van Oorlog, dd.1.11.1839.
- 42) Thans rechter-commissaris genoemd.
- 43) H.H.Gerads (* Roermond 1798 - + St. Odilienberg 1886) bracht het tot raadsheer bij de Hoge Raad in 1853. Lid van de gemeenteraad van Roermond in de periode 1836-1841.
- 44) Thans kantonrechter genoemd.
- 45) Beelen ondertekende de petitie van 1838.
- 46) Willem Wilhemse was 41 jaar, geboren te Oosterhout, ondergebracht in de mareschausseekazerne bij het stadhuis van Weert.
- 47) GAN, inv.nr. 18. Besluit B&S dd. 9.10.1839.
- 48) Laurens Ongena was geboren in Schipluiden (Zuid-Holland). In 1846, toen hij al 75 jaar was, oefende hij nog steeds het beroep van veldwachter uit. De gouverneur van Limburg Van Meeuwen vond het hoog tijd dat hij opstapte. Zulks gebeurde toen ook. GAN, inv.nr. 745. Brief Van Meeuwen aan Gemeente Nederweert dd. 30.3.1846.
- 49) Willem Gubbels was 25 jaar en geboren in Essen (Pruisen).
- 50) Pieter Severijns was 38 jaar en geboren in Breda. Ook hij was gekazerneerd te Weert.
- 51) Cornelis Feijjen woonde op Rosveld, was 42 jaar en geboren in Nederweert.
- 52) Hendrik van de Manakker, oud 44 jaar, woonde, evenals de getuigen Hendrik van den Eynden en Jan Doensen, op de Schansstraat. Van de Manakker ondertekende evenals Doensen de petitie van 1838.
- 53) Krijts werd regelmatig veroordeeld wegens vechtpartijen en ook wegens smokkel. Op 4 juni 1839 kreeg hij nog 3 maanden gevangenisstraf. Eerder veroordeeld in 1819 op 16-jarige leeftijd en in 1836 en 1837. In april 1840 moest hij voorkomen wegens mishandeling van huzaren in Roermond. Krijts stond bij de overheid als een slecht sujet bekend. Zie RAL, Archief Opperbevelhebber, inv.nr. 13, brief Hoppenbrouwers aan baron Van der Capellen dd. 18.4.1840, RAL, Rechterlijke archieven 1794-1841, inv.nr. 1587 en 1736 en RAL, PA, inv.nr. 10683.
- 54) Jacob Sieben of Sijben was 30 jaar oud en woonde in de Kerkstraat, waarschijnlijk vlakbij de schoenmakersfamilie Janssen, die ook in de Kerkstraat woonde.
- 55) Leden van de raadkamer waren:
 1. de president van de rechtbank F.B.H. Syben (* Roermond 1781 - + Maastricht 1858) Hij was president van 1825-1841. Nadien naar het gerechtshof te Maastricht;
 2. de rechter ter instructie H.H. Gerads;
 3. de rechter-plaatsvervanger J.L.M. Leclercq (* Maaseik 1795 - + Heythuysen 1860). Burgemeester van Roermond 1830-1841 Lid van de Tweede Kamer 1847-1849;
 4. de substituut-griffier J.A.J. Willemart (* Lille 1793 - + Weert 1851).
- 56) Thans arrondissementsrechtbank.
- 57) RAL, Rechterlijke archieven 1794-1841, dossiers van de correctionele processen 1800-1841, inv.nr. 1735. Alle stukken m.b.t. gerechtelijk onderzoek en de procesgang in Roermond zijn te vinden in het dossier-Douven.
- 58) RAL, Rechterlijke archieven 1794-1842, Archief Officier van Justitie, inv.nr. 1947.
- 59) Thans kantongerecht.
- 60) WETBOEK, a.w., artikel 212.
- 61) Ibidem, artikel 224.
- 62) BRUGMANS, L.J., Paardenkracht en mensenkracht. Leiden, 1983, p. 193.
- 63) RAL, Rechterlijke archieven 1794-1841, Archief van de rechtbank van enkele politie van het kanton Weert 1796-1841, inv.nr. 2443.

- 64) Het Openbaar Ministerie wordt in een kanton in het algemeen vertegenwoordigd door de commissaris van politie. In Weert werd dat later de in Leiden geboren J.P. Pex. In 1839 was hij wachtmeester-commandant van de marechaussee in Weert.
- 65) De rechter van enkele politie te Meerssen deed hetzelfde. RAL, PA, inv.nr. 10690, nr. 1515. Brief van procureur-crimineel Verloren aan de beide commissarissen dd. 5.11.1839.
- 66) WETBOEK, a.w., p. 425.
- 67) RAL, Archief Opperbevelhebber, inv.nr. 75. Geheim schrijven van de luitenant-generaal aan de directeur-generaal van oorlog in Den Haag, Maastricht, dd. 30.1.1840.
- 68) RAL, Archief Opperbevelhebber, inv.nr. 75. Geheim schrijven van de luitenant-generaal aan de directeur-generaal van Oorlog dd. 1.4.1839.
- 69) RAL, PA, inv.nr. 10707, nr. 3510. Brief van wachtmeester-commandant Pex te Weert aan luitenant-commandant van het Wapen in het 2de gedeelte van het arrondissement Roermond te Venlo dd. 24.4.1840.

